משפטים

א. כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' נזקי ממון[1]: „שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמותו שהרשות שנשתנית משנה דינו" (ומקורו[2] בגמ'[3], דפליגי אמוראים אם רשות משנה אם לאו, והרמב"ם פסק כמ"ד[4] ד„רשות משנה").

והנה דין זה ד„רשות משנה" הביא הרמב"ם גם לעיל בפ"ד שם[5], וז"ל: „שאלו[6] כשהוא תם והועד בבית השואל והחזירו לבעליו חוזר לתמותו הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה והבעלים משלמין חצי נזק והשואל פטור שהרי החזירו".

וצע"ק טעם השינוי בלשון הרמב"ם, דגבי שינוי רשות דמכר או מתנה נקט „שהרשות שנשתנית משנה דינו", וגבי שואל כתב „הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה".

גם צע"ק לשון הרמב"ם בסיום הלכה זו (גבי שואל) „והשואל פטור שהרי החזירו", דלכאורה הול"ל שפטור לפי שבטל דין מועד מהשור ו„חזר לתמותו" ובמילא אין חייבים יותר מחצי נזק (ופשיטא דחיוב חצי נזק דתם חל על הבעלים).

ואף שמקור הרמב"ם הוא בלשון הברייתא[7] „בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום", הרי שם לא נאמר הטעם „שהרי החזירו"[8], ויש לפרש שהטעם הוא לפי שחזר לתמותו, משא"כ הרמב"ם מפרש הטעם שהשואל פטור „שהרי החזירו".

ב. ויובן זה בהקדם הביאור וההסברה בהך דינא ד„רשות משנה", דלכאורה תמוה מה טעם נאמר דשינוי רשות יבטל דין מועד מהשור – הרי „מועד" פירושו (בלשון הרמב"ם[9]) „העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד", ותם שנעשה מועד היינו דכאשר „הרגיל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו", ולמה נתבטל דין מועד מטעם שינוי רשות?

---

1) ה"ו.

2) מגיד משנה שם.

3) ב"ק מ, ב – לענין רשות שואל (וראה לקמן בפנים).

וראה לעיל שם (לט, ב), שזהו טעם פלוגתת התנאים גבי אפוטרופוס (וראה שם מ, א). אבל בענין זה פסק הרמב"ם (כאן) כר' יוסי דה"ה בחזקתו (וראה לקמן סעיף ה והערה 46). וראה מגיד משנה כאן, שלדעת רב פפא אין פלוגתא זו תלוי' ברשות משנה, והרמב"ם פסק כרב פפא. ע"ש.

4) רב פפא.

5) ה"ט.

6) ומקורו בברייתא (שם מ, סע"א) וכפירוש רב פפא (שם מ, ב), כמ"ש במגיד משנה שם.

7) נסמן בהערה הקודמת.

8) וזה שהוצרך בברייתא שם לסיים „ושואל פטור" (דלכאורה מאי קמ"ל), הוא בכדי להדגיש הניגוד לרישא דברייתא (והובא ברמב"ם שם פ"ד ה"ח) „שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק", דאף שבנדו"ז מ־שלמים הבעלים חצי נזק (אף שהשור הוא ברשות השואל), הנה בסיפא השואל פטור מכלום (ורק הבעלים משלמים חצי נזק).

והשאלה בפנים היא על לשון הרמב"ם שנקט בטעם הדין „שהרי החזירו", דלכאורה טעם הפטור הוא לפי שחזר לתמותו ואין מה לחייבו (משא"כ ברישא שנשאר מועד ברשות השואל – ראה לקמן ס"ה והערה 45).

9) שם פ"א ה"ד.

ובמאירי[10] כתב ש„יציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו"[11]. ולכאורה צ"ע, למה יגרום שינוי בעלות שינוי במזל וטבע השור. ואף שיש לומר שזהו מצד דין תורה, וכדמצינו שדין תורה פועל שינוי בטבע העולם[12], קשה לומר כן בנדו"ד, כי היכן מצינו בתורה (אפילו ברמז) ששינוי הרשות פועל שינוי ב„מזלו וטבעו" דהשור.

ג. והנה בפרש"[13] כתב „רשות משנה, מועד שיצא מרשות זה ונכנס ליד בעלים אחרים הרשות משנה את דין העדאתו". ונראה לפרש כוונת רש"י, שאין הפירוש שנשתנה טבע השור, שנתבטל ממנו טבע הנגיחה, אלא שזהו"ע דין, שבטל „דין העדאתו".

והסברת הענין:

שנינו בברייתא[14] „אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני ב"ד" (כדילפינן[15] ממ"ש[16] „והועד ב־בעליו", ד„אין[17] עדות אלא בבית דין").

זאת אומרת, דגם אם הבעל יודע ששורו נגחן, ואפילו באו אליו שני עדים ואמרו לו כן, מ"מ „אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני ב"ד", דכך היא גזירת הכתוב[18] שצ"ל עדות והתראה בב"ד, ועד אז אין לחייב את הבעלים נזק שלם.

ומזה מובן, שבדין מועד, „והועד ב־בעליו", יש שני ענינים: א) לגבי השור, שע"י ששור זה נגח ג' פעמים נקבע ש„שור נגח הוא"[19] והוא „מועד לאותו דבר שהרגיל בו", ב) בנוגע להבעלים, שאין לחייב אותם בנזק שלם אא"כ מתרים בהם תחילה ג' פעמים, וכפרש"י על „והועד בבעליו" — „ל' התראה בעדים"[20].

[ואע"ג דאיבעיא היא בגמרא[21] „ל־ייעודי תורא או לייעודי גברא"[22] — ה"ז רק לענין „שלשה ימים דקתני"[23], דב־משנה[24] איתא ד„מועד כל שהעידו בו שלשה ימים", וע"ז בעי בגמ' אי הא דב־עינן שלשה ימים היינו רק שג' נגיחות דהשור צ"ל בג' ימים (ולא ביום א'), או

---

10) במשנה ב"ק לט, א.

11) ולהעיר משטמ"ק ב"ק לט, ב (ד"ה רשות בשם ר' יהונתן) גבי אפוטרופוס, „למ"ד חזר לתמותו סבר כשם שנשתנה בעל השור מחרשות לפקחות ומקטנות לגדלות כן נשתנה חולי השור ונתרפא מהעדאתו . . ור"י לא ס"ל רשות משנה משום שאין שוויון האדם שיש לו מזל והשור שאין לו מזל (ב"ק ב, ב)".

12) כדברי הירושלמי הידועים (כתובות פ"א ה"ב. וש"נ. הובא בש"ך יו"ד סקפ"ט סקי"ג. שו"ע אדה"ז שם סקכ"ג).

13) במשנה ב"ק לט, א ד"ה חזר לתמותו. וב־רש"י שם, ב ד"ה רשות משנה „משנה את העדאתו".

14) ב"ק כד, א. וכ"ה ברמב"ם שם פ"ו ה"ב.

15) ובמהר"ם שם, שכצ"ל בגמ' „שנאמר והועד בבעליו", „וכן משמע מפירוש רש"י". וכ"ה ברמב"ם שם.

16) פרשתנו כא, כט.

17) רש"י ב"ק שם. רמב"ם שם.

18) ובפרט לפמ"ש התוס' (ב"ב כח, ב סד"ה אלא) ד„בהעדאה . . גזירת הכתוב הוא דאין נעשה מועד אלא אם כן מעידים בפניו, אפילו יתברר לו באלף עדים שהעידו על שורו בב"ד" (אבל ברש"י שם (ד"ה התם) דהעדאה בפני בעלים היא כדי „שידעו לטעון ולהכחיש העדים ולהביא אחרים להזימון". ואכ"מ).

19) ל' הכתוב פרשתנו שם (וכן שם, לו).

20) ועד"ז במכילתא עה"פ. וראה תוד"ה ולא ישמרנו ב"ק כג, סע"ב. ועוד. ואכ"מ.

21) ב"ק כד, א. שם מא, א.

22) וברמב"ם שם פ"ו ה"א פסק שהוא ספק מועד (כי הוא בעיא דלא איפשיטא — מגיד משנה שם).

23) ל' הגמ' שם כד, א. וראה גם רש"י שם מא, א.

24) שם כג, סע"ב.

ש(גם[25]) ג׳ ההעדאות (התראות) להב־עלים בפני ב״ד צ״ל בג׳ ימים (ונפק״מ אם „אתו[26] תלתא כיתי סהדי בחד יומא״, ו„העידו[27] על שלש נגיחות של ג׳ ימים״);

אבל בעצם ענין ההעדאה לא פליגי שיש בו שני הענינים דלייעודי תורא ול־ייעודי גברא[28], דגם להסברא דג׳ ימים הוא רק „לייעודי תורא״, הרי אין לחייב הבעלים בנזק שלם עד שמעידים בפני־הם (עכ״פ ביום אחד) על שלשת הנגי־חות].

ועפ״ז יש לומר, שזהו שכ׳ רש״י ש־„הרשות משנה את דין העדאתו״, שאין כוונתו ב„העדאתו״ לדין מועד דהשור, אלא לדין העדאת הבעלים[29], דכיון ש־גזה״כ היא שאי אפשר לחייב הבעלים בלי העדאה בפניהם ובפני ב״ד, לכן כ־שמשתנית הרשות, צריכים הבעלים ה־חדשים התראה חדשה. ואע״פ שכשקנו השור ידעו שהוא שור נגח, מ״מ, זהו דין תורה שאי אפשר לחייבו נזק שלם בלי העדאה בפניהם ובפני ב״ד. וכמו שב־בעלים הראשונים, הרי גם אם ב׳ עדים התרו בהם שלא בפני ב״ד שהשור נגח ג׳ פעמים ובמילא יודעים שהשור הוא שור נגח, מ״מ, בלי העדאה בב״ד אין מ־חייבים אותם, אף שטבע השור לנגח — כך אם יש בעלים חדשים בטלה העדאת הבעלים הראשונים, וצ״ל התראה חדשה דבעלים החדשים, אף שהשור הוא שור נגח[30].

ד. אבל עצ״ע שיטת המאירי שכתב בפירוש ש„יציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו״[31].

ויש לומר, שס״ל להמאירי, שזהו ענין שבטבע, כי בעלים חדשים מתנהגים ב־אופנים וסדרים חדשים, ועי״ז משתנה אופן הנהגת השור. ובפרט שבבעלים הקודמים נעשה שור נגח מפני העדר

---

25) כי לכו״ע צ״ל הנגיחות בג׳ ימים (ראה ראב״ד ומגיד משנה לרמב״ם שם. וראה חכמת שלמה לשו״ע או״ח סקי״ד ס״ט. ועוד).

26) שם כד, א.

27) ל׳ רש״י שם.

28) וגם לפי פירוש המאירי ב״ק שם, דלייעודי תורא ולייעודי גברא אינו רק בנוגע לג׳ ימים אלא בעצם גדר ההעדאה (ע״ש), הרי גם לדידי׳ מוכח, שגם להסברא דלייעודי תורא יש בהעדאה ענין של התראה לבעלים. ע״ש.

29) ראה גם קרית ספר לרמב״ם שנעתק לקמן הערה 43. — וגם את״ל דכוונת רש״י ב„העדאתו״ היא לדין מועד דהשור, ה״ז רק שבטל „דין העד־אתו״ כי אין לחייב הבעלים (ולא שנשתנה טבע השור), כבפנים.

30) להעיר מנמוק״י (למשנה ב״ק לט, א) בדין רשות משנה גבי אפוטרופוס, „דיכלו יתומים למימר אי הוו מיעדי לי׳ באנפא דילן הוה עבידנא לי׳ שמירה מעולה ולא הוי נגח ולפיכך דיינינן לי׳ כתם עד שיעיד בפני בעלים״. ויש לומר, שאין כוונתו ע״ד סברת רבה ב״ק מ, ב (לענין הועד בבית שואל) „דא״ל לאו כל כמינך דמייעדת לי׳ לתוראי״ (וב־רש״י שם „לא שלך הי׳ ולא נזהרת בשמירתו״) [ולפ״ז ה״ז רק גבי שואל (ואפוטרופוס), ולא במוכר או נותן מתנה] — שהרי בנמוק״י מבאר טעם הדיעה ד„רשות משנה״, ואילו רבה ס״ל דרשות אינה מש־נה: אלא יש לומר שכוונתו כבפנים, דר״מ ס״ל דאין ההתראה להאפוטרופוס מועילה ליתומים, כמו שאין ההעדאה לבעלים ראשונים מועילה לבעלים חד־שים.

וראה ריא״ז בשלטי גבורים לקמן שם גבי נעשה מועד ברשות שואל, דאם „נגח נגיחה רביעית ברשות בעליו ה״ז משלם ח״נ שהרי לא ידע הבעל שהוא מועד בשעה שנגח נגיחה רביעית ואע״פ שהעידו עליו בפני השואל אין הבעל מתחייב עליו ע״י השואל״.

31) ואולי יש לומר, שגם להמאירי יסוד הדין ד„רשות משנה״ הוא מצד דין העדאת הבעלים, אלא כיון שדין תורה הוא שחיוב נזק שלם תלוי ב„והועד בבעליו״, וכשמשתנית רשות בעלים בטל דין שור המועד — הרי דין תורה זה משנה את המציאות (ראה לעיל סוף ס״ב) ומשתנה טבע השור.

השמירה, הרי אפשר וקרוב לומר שה־בעלים החדשים יזהרו בשמירה מעולה יותר[32], ועי"ז גופא משתנה טבע[33] השור.

וכפי שמצינו עד"ז שטבע השור ל־הזיק תלוי בהמצב שסביבו, וכמו „מועד לשבתות אינו מועד לימות החול"[34], כי המצב דשבת גרם (באופן טבעי) לנגיחו־תיו (כפרש"י[35] דבשבת „לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו", ובתוס'[36] הביאו מירושלמי שבשבת „ראה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם"), וכן בנדו"ד, ש־אפשר וקרוב לומר שאופן הנהגת ה־בעלים הראשונים עמו גרם לנגיחותיו, והמצב החדש בבעלים החדשים גורם שינוי בטבע השור.

ונמצינו למדים, שיש שני אופנים בביאור הדין ד„רשות משנה": א) ששינוי הרשות מבטל דין העדאת הבעלים, ב) שע"י משתנה טבע השור.

[וי"ל נפק"מ להלכה בין שני אופנים אלה — אם ברשות הראשונה הי' „מועד לכל"[37] (לכמה מינים[38]), ואח"כ ברשות החדשה נעשה עוד פעם מועד רק למין אחד: אם אמרינן דטבע השור נשתנה, פשוט שאינו מועד אלא למין זה; אבל את"ל שלא נשתנה טבע השור, והרי הוא שור נגח כמקדם, ורק גזירת הכתוב היא שאין לחייב הבעלים החדשים עד ש־מתרים לו בפני ב"ד, יש לומר, דלאחרי שהתרו אותו ונתקיים בו „והועד ב־בעליו" שוב חייב לא רק על מין זה אלא נשאר „מועד לכל"[39]. ועצ"ע[40].]

ה. ויש לומר, שהרמב"ם ס"ל שהדין ד„רשות משנה" כולל שני האופנים, אלא שתלוי באיזה אופן: גבי מכירה או מתנה דהוי שינוי רשות לגמרי (שעובר לרשות חדשה ממש) אמרינן ששינוי הנהגת ה־בעלים החדשים גורם שינוי בטבע ה־שור; משא"כ כשאין שינוי רשות גמור, וכמו שור ברשות שואל שאינו שינוי רשות לגמרי, שהרי השור עדיין של ה־בעלים ורק שהשאילו לו, ובלשון הגמ'[41] שעדיין „שם בעליו עליו", אזי לא מס־תבר שנשתנה טבע השור, כי ודאי שה־שואל לא ישנה כ"כ ממנהג הבעלים כלפי השור (שהרי צריך להחזירו), ובזה מסתבר לומר שהדין ד„רשות משנה" הוא רק מפני ביטול דין העדאת הבעלים.

וזהו החילוק בלשון הרמב"ם בין שתי ההלכות הנ"ל:

גבי שואל („הועד בבית השואל והח־זירו לבעליו") כ' „הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה", והכוונה לביטול ה־

---

32) ראה גם ערוך השולחן חו"מ (סשפ"ט ס"ח) ד„יש להסביר הטעם (דרשות משנה) דשמא הבעלים החדשים יטילו עליו שמירה יתירה ולא יגח עוד".

33) ולשון המאירי „מזלו וטבעו" — ראה מאירי ב"ק ב, ב „צד או טבע להשתדל בהצלה". וראה ב' הפירושים ברש"י שם (וברש"י שבת נג, ב שצויין בגליון הש"ס שם). ואכ"מ.

34) רמב"ם שם פ"ו ה"ח, מב"ק לז, א (במשנה).

35) ב"ק שם ד"ה ה"ה מועד.

36) ב"ק שם.

37) ראה ב"ק לז, סע"א ואילך. רמב"ם שם ה"ט.

38) ראה מגיד משנה לרמב"ם שם, פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בפי' „מועד לכל".

39) ע"ד מ"ש בטורי אבן לחגיגה (ד, א) בדעת רבי (יבמות סד, ב) דס"ל דחזקה בשתי פעמים ומ"מ בשור המועד הוא רק בג"פ מפני דילפינן מקראי — שזהו רק לענין שלא יתחייב נזק שלם דגזירת הכתוב דאינו חייב עד ג"פ, אבל די שיגח שני מינים שיהי' מועד לכל המינים (כיון דטבע של חזקה נקבע בב' פעמים). ע"ש.

40) כי י"ל שאינו חייב אלא על מה שהתרו בו.

41) מ, ב (דעת רב פפא שם). וכ"ה ברמב"ם שם פ"ד ה"ח. וראה לקמן הערה 45.

העדה[42] (ההתראה) להבעלים[43], דאף ש־גבי שואל לא נשתנה טבע השור, מ״מ, כיון שההתראה היתה לשואל, אין זה מ־חייב את המשאיל כשחוזר השור לרשו־תו, שהוא צריך התראה בפ״ע.

ועפ״ז מובן גם סיום דברי הרמב״ם „והשואל פטור שהרי החזירו״: כיון ש־טבע השור לא נשתנה והרי הוא שור נגח, סד״א דאע״פ שהשור כבר הוחזר לרשות הבעלים, מ״מ, כיון שהשואל עשהו לשור נגח (ועדיין נגח הוא), נחייב את השואל לשלם חצי נזק (השני) שאי אפשר לחייב הבעלים[44]. כלומר, כיון ש־זה שהשור „חזר לתמותו״ הוא רק בכך שאי אפשר לחייב את הבעלים בנזק שלם (כיון שלא היתה העדאה בפני בעלים), אבל השור מועד הוא, א״כ יש לחייב את השואל לשלם את ההפסד (חצי הנזק דנזק שלם) כיון שהוא גרם שהשור ייעשה מועד. וקמ״ל הרמב״ם דכיון שהחזירו בטלה כל אחריותו דה־שואל ואין לחייבו שום ממון.

משא״כ גבי מכר ומתנה מדייק ה־רמב״ם „שהרשות שנשתנית משנה דינו״ (ולא ש„בטלה ההעדה״), כי כאן חל בו שינוי יסודי יותר, שנשתנה דין השור, ששוב אין עליו חזקת מועד, והיינו לפי שנשתנה טבע השור ובמילא אין עליו דין מועד.

ועפ״ז מדויק לשון הרמב״ם בהמשך הלכה זו „אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו, וכן שור ש־הועד בפני אפוטרופסין ונתפקח החרש כו׳ אע״פ שבטלו האפוטרופסין הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעלים הן״ — שלא נקט סתם „שנשאר מועד״ וכיו״ב, אלא מדייק שנשאר בחזקתו, כי זהו הניגוד לתחילת ההלכה, דבמכר ומתנה נשתנתה חזקת (וטבע) השור, משא״כ ב־שואל שומר ואפוטרופוס, לא נשתנתה חזקת נגחן, כיון שאין כאן שינוי רשות גמורה, דגם שואל ושומר „שם בעלים עליו״[45], וכ״ש אפוטרופוס ש„ברשות בעלים הן״.

[ויש לומר, דמ״ש הרמב״ם גבי אפוט־רופוס „שהרי ברשות בעלים הן״, הכוונה לא רק לדין רשות, אלא גם „רשות״ בפשטות, דגבי אפוטרופוס נשאר השור ברשות ובית היתומים, וא״כ פשוט יו־תר[46] שטבע השור לא נשתנה כש„בטלו האפוטרופוסין״].

ו. ע״פ כל הנ״ל יתבאר היטב הדין ד„רשות משנה״ ברמז, בפנימיות ה־ענינים:

„שור״ — קאי על הנפש הבהמית שב־אדם, שצריך לשמור עלי׳ שלא תעשה דבר בלתי רצוי ח״ו, ואדרבה, יש לנצל

---

42) ראה רמב״ם שם פ״ו ה״ב „אין העדה כו״, והיינו ל׳ עדות (והתראה), לא ענין של „מועד״ (דהשור).

43) וכן מפורש בקרית ספר לרמב״ם על אתר „הרשות שנשתנה לה משנה את ההעדאות ואין שם השואל שהועד ברשותו עליו״.

44) וע״ד רישא דברייתא, שהשואל משלם רק חצי נזק דתם והבעלים משלמים החצי השני (ראה לעיל הערה 8) כיון שעדיין מועד הוא.

45) ובזה לא אמרינן שבטל דין העדאת הבעלים [אע״פ שרשות שואל נחשבת לשינוי רשות, כב־רמב״ם שם ה״ט ש„הועד בבית השואל והחזירו לבעליו חוזר לתמותו״], כי השואל (והשומר) קיבל עליו חיובי הבעלים (ראה רמב״ם שם פ״ד ה״ד) ועדיין „שם בעליו עליו״ (רמב״ם שם ה״ח. וראה כס״מ שם). וראה ים של שלמה לב״ק פ״ד ס״ד. ועוד. ואכ״מ.

46) ולהעיר שבאפוטרופוס פשוט יותר גם שאין כאן דין שינוי רשות לגבי היתומים, כי הם בעלים ממש (ולא רק ד„שם בעליו עליו״ כבשואל) — ראה יש״ש שם, צפע״נ (המלוקט) לב״ק (לט, ב ושם מ, א) ועוד — בדעת הרמב״ם. וראה חי׳ הרשב״א ב״ק מ, ב. ועוד.

גם את כח ה„שור" שבאדם (נפשו ה־בהמית) לדברים של טוב וקדושה.

וכיון שגם הנפש הבהמית שבישראל היא מקליפת נוגה שיש בה טוב ורע, הרי יש בטבעה גם מדות טובות[47], ועוד זאת, שמצד עצם טבעה אין הנפש ה־בהמית שבישראל מתאווה לדברים אסו־רים אלא רק לתאוות היתר[48]. וזהו ענין שור תם („המשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד"[9]) בעבו־דה, והיינו כשמתאווה לדברים אסורים (שאין זה טבעה של נפש הבהמית שב־ישראל) ועד שנכשל ר"ל בעבירה, שאז ה"ה בגדר „תם". וענין „שור המועד" הוא כאשר „הרגיל בשינויו פעמים רבות"[9], שחוזר על מעשה זה כמה פעמים עד שמתרגל בו (ונעשה לו כהיתר[49]), ש־„נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו", היינו שההנהגה הבלתי רצוי' נעשית אצלו כמו טבע.

והנה בדרך כלל, הסדר לבטל דין מועד בבהמה הוא ע"י ש„חזרה בה מדבר שהועדה לו . . שור שהועד ליגח וחזר שלא ליגח . . ה"ז תם לנגיחה ומאימתי היא חזרתו עד שיהיו התינוקות ממש־משין בו ואינו נוגח"[50], וכן הוא ברוחניות הענינים, שכדי שטבע נפשו הבהמית יחזור ל„תמותו" (שתתבטל ממנו רגילות זו) צריך להתייגע עם נפשו הבהמית לבטל תוקף תאוותיו כו' עד שמתבטל טבע רע זה (שהרגיל את עצמו בו), ועד שיוכל לבחון את עצמו שלא יפול בזה עוד פעם (ע"ד מחז"ל[51] ד„תשובה גמו־רה"[52] היא שבא לידו דבר שעבר בו, „באותו מקום כו'", ומ"מ אינו נכשל).

ז. ועל זה יש הוראה ולימוד מהדין ד„רשות משנה", שיש עוד אופן לבטל דין „מועד" מנפשו הבהמית, ולהגביהה מההשקעה ברע ח"ו, והוא ע"י הענין דשינוי רשות. דגם אם האדם לא עבד עם נפשו הבהמית עד שזיככו, אלא ש־שינה רשותו, שהשקיע את עצמו בכל מהותו בעולם חדש דקדושה, אם בלימוד התורה או בעבודת התפילה או במעש"ט, אזי בדרך ממילא הועברה ממנו שליטת היצר בענין זה שהי' מורגל בו ו„חזר לתמותו".

[וע"ד שנת' במ"א[53] בפירוש תוכן ה־ענין דא' מדרכי התשובה הוא „שינוי השם"[54], וכמ"ש הרמב"ם[55] „ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים", שהגדר דתשובה זו הוא – שינוי הגברא. דבכלל ענין התשובה המכפרת בא על ידי עזיבת החטא, חרטה על העבר וקבלה על להבא[56], וכאשר תשובה זו היא באמת (עד ל„תשובה גמורה" כנ"ל), אזי מתכפר לו עונו:

אבל הענין ד„משנה שמו" הוא, ד־כאשר האדם משנה כללות מציאותו, וכמ"ש הרמב"ם שם „ומשנה מעשיו כולן לטובה", הרי זה שאין מעניש אותו על העבירות שעשה אינו מפני שביטל את חטאיו, אלא לפי שנעשה מציאות חדשה, „איני אותו האיש שעשה אותן המעשים" ובמילא האדם שעבר העבירות אינו לפ־נינו כדי להענישו].

ובזה גופא אפ"ל ב' אופנים:

47) תניא ספ"א. ע"ש.

48) ראה תניא פ"ח (יב, סע"ב) ש„כח המתאוה לדברים האסורים הוא שד משדין נוכראין שהוא יצר הרע של אומות העולם".

49) יומא פו, ב. וש"נ.

50) ל' הרמב"ם שם פ"ו ה"ז.

51) יומא שם. רמב"ם הל' תשובה רפ"ב.

52) רמב"ם שם.

53) לקו"ש חל"ד ע' 62 ואילך.

54) רמב"ם שם פ"ב ה"ד.

55) שם.

56) ראה רמב"ם שם פ"ב ה"א.

א) שטבע נה"ב לא נשתנה, אלא שמ"מ חזר לתמותו, ובעבודה היינו שעוצם גילוי נפש האלקית, ע"י השקעתו באור הקדושה ברשות (ומדריגתו) החדשה, פועל שנפשו הבהמית תהי' כפופה לגילוי אור הקדושה, ובמילא טבע הרע (שנתרגל בו מקודם) אינו פועל בו.

ב) אופן עמוק יותר, שנעשה כאיש חדש ממש, ש„שינוי רשות" זה, שהשקיע את עצמו בעולם הקדושה, פועל בכל עניניו באופן פנימי, עד שגם טבע נפשו הבהמית נשתנה ונזדכך, שנתבטל ממנו כליל טבעו הרע, ו„חוזר לתמותו", כולל הפירוש הפנימי בזה – מלשון תמימות ושלימות, שמהתפך „להיות[57] טוב גמור, כמו יצר טוב ממש".

(משיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח)

---

57) ל' התניא ספ"ט.